

Videnregnskaber

Rapportering og styring af
virksomhedens videnressourcer

PER NIKOLAJ BUKH
JAN MOURITSEN
METTE ROSENKRANDS JOHANSEN
HEINE THORSGAARD LARSEN

Børsen

Videnregnskaber
Rapportering og styring af virksomhedens videnressourcer
Af Per Nikolaj Bukh, Jan Mouritsen, Mette Rosenkrands Johansen
og Heine Thorsgaard Larsen

© Børsens Forlag A/S, 2001

Pilestræde 52
Boks 54
1002 København
Telefon: 33 43 30 00
Telefax: 33 43 30 10
www.borsensforlag.dk

Forside: PO
Sats: Pamperin · Grafisk
Tryk: Nørhaven A/S
Bogbind: Chr. Hendriksen & Søn A/S

1. udgave, 1. oplag, 2001

ISBN: 87-7553-841-5
ISBN: 87-7553-842-3
Printed in Denmark

*Gengivelse af denne bog eller dele heraf er ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.*

Forord

I de seneste år har det været debatteret – i medier, virksomheder og blandt forskere – hvorledes vidensamfundet, informationssamfundet eller den ny økonomi påvirker virksomheder. Selvom mange af de typer af samfund, som hævdes at eksistere nu, eller som man mener vil opstå i de næste år, undertiden kan være vanskelige helt at forstå, så er *viden* tilsyneladende overlevelsesdygtig. Det er i det mindste et argument, man hører, som er i stand til at få virksomheder til at introducere IT, etablere kompetenceudviklingsværksteder, fremme forskning og udvikling samt skabe nye og mere stabile relationer til brugere og kunder. Viden bruges som argument til at sige, at der sker ændringer i den globale økonomi, som ændrer virksomheders konkurrencevilkår og skaber et behov for nye ledelsesmetoder og -værktøjer.

Disse ændringer og behov er udgangspunktet for denne bog. Det er ikke vores formål at gå ind i en diskussion af de grundlæggende økonomiske spilleregler, men derimod at redegøre for nogle strategier, ledelsesmodeller, værktøjer og metoder, der kan hjælpe med til at håndtere nogle af de problemer, som opleves i virksomheder over hele verden. Som udgangspunkt vil vi derfor acceptere, at vi står over for væsentlige udfordringer som følge af viden, hvilket gradvist ændrer samfundets og virksomhedernes vækstgrundlag fra materielle aktiver til immaterielle aktiver.

Investeringer i fysiske ressourcer såsom maskiner, bygninger mv. er stadig vigtige, men dertil kommer, at viden skal være til stede for at få den materielle kapital anvendt og udnyttet produktivt. Der sker et skift fra enkeltstående aktiver til bundter af aktiver, hvor materielle og immaterielle aktiver optræder sammen i netværk og indgår i et samarbejde om produktionen af værdi. Videnkapitalen – eller hvad der er

synonymt hermed: den intellektuelle kapital – vedrører personers kunnen, viden og erfaringer, deres samspil med organisatoriske procedurer, systemer og rutiner samt optræder i relationer med brugere og kunder.

Denne bog handler om *videnregnskaber*, som er en del af virksomhedens arbejde med videnledelse. Bogen handler både om virksomhedens strategi for videnledelse og om rapportering af virksomhedens indsats for at anskaffe, udvikle, dele og forankre de videnressourcer, som skal være med til at sikre virksomhedens fremtidige resultater.

En dansk bog om dette emne er særlig interessant – ikke blot i relation til dansk praksis, men i det hele taget – fordi Danmark formodentlig er det land i verden, hvor man finder den mest avancerede praksis, hvad angår virksomheders udarbejdelse af videnregnskaber. Herudover er den politiske bevågenhed og de konkrete initiativer på dette område formodentlig også unik, ligesom de danske forskningsmiljøer inden for dette område også er blandt de førende i verden.

Bogen bygger på erfaringer fra det kombinerede udviklings- og forskningsprojekt om videnregnskaber, som Erhvervsfremme Styrelsen organiserede i samarbejde med Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, handelshøjskolerne i København og Århus samt konsulentvirksomheden Arthur Andersen. Dette projekt blev igangsat i februar 1998 og resulterede i november 2000 i udgivelsen af *Guideline for videnregnskaber – en nøgle til videnledelse* (Erhvervsfremme Styrelsen 2000a). Denne guideline sætter fokus på, hvordan man udarbejder eksternt publicerede videnregnskaber, og tager udgangspunkt i de 17 deltagende virksomheders erfaringer med at udarbejde videnregnskaber. Bagest i denne bog findes en oversigt over de medvirkende virksomheder. Bogens omfang tillader kun eksempler fra nogle af virksomhederne, men yderligere indsigt i disse virksomheder og deres arbejde med videnregnskaber kan fås ved at studere de videnregnskaber, som virksomhederne har udgivet, samt de strukturerede beskrivelser, som findes sidst i bogen.

For alle de deltagende virksomheder var der tale om en læreproces, og der er nok ingen af de 17 virksomheder, der endnu føler, at de har fundet den endelige form for deres videnregnskab. Bogen nøjes derfor ikke med at gengive disse virksomheders hidtidige erfaringer, men perspektiverer, så det bliver tydeligere, hvor videnregnskabet som begreb og metode synes at være på vej hen.

Uden disse virksomheders vilje til at eksperimentere og samarbejde – både med os og med hinanden – havde udgivelsen af denne bog ikke været mulig. Derfor vil vi gerne rette en tak både til de personer, der har deltaget i det danske videnregnskabsprojekt, og til virksomhe-

derne, der har vist åbenhed og vilje til at være behjælpelige og dele erfaringer samt til at deltage i vores kvantitative og kvalitative studier af deres arbejde.

De 17 virksomheder, der har deltaget i projektet, og som denne bog således bygger på, er ikke repræsentative for dansk erhvervsliv. Derfor skal guidelinen formentlig justeres, efterhånden som flere virksomheder gør nye erfaringer med videnregnskaber, og vi ser derfor med spænding frem til at følge disse virksomheders erfaringer i de kommende år.

Man kan arbejde med videnregnskaber på mange forskellige måder, og bogen repræsenterer dansk praksis snarere end teoretiske overvejelser omkring, hvad viden er, og hvorledes der kan udarbejdes et regnskab herfor. Bogen er struktureret i fire dele, hvor første del handler om de generelle tendenser, hvad angår videnregnskaber og rapportering om videnressourcer. Kapitel 1 giver en introduktion til emnet, og det skitseres kort, hvad et videnregnskab er. I kapitel 2 ser vi nærmere på det teoretiske fundament for at tale om supplerende rapporteringer med særligt fokus på teorien om videnkapital og videnregnskab. Kapitel 3 omhandler danske videnregnskaber i praksis samt den metode, som Erhvervsfremme Styrelsens projekt har fulgt.

Bogens anden del behandler den analytiske proces med at formulere og prioritere, hvad der er centralt, når virksomheden skal udvikle sine videnressourcer. Kapitel 4 drejer sig om videnfortælling, der vedrører virksomhedens brugere og dens videnressourcer. Kapitel 5 viser, hvordan man kommer fra videnfortællingen til virksomhedens ledelsesudfordringer i relation til videnledelse. Endelig behandler kapitel 6, hvorledes ledelsesudfordringerne kan udmøntes i indsatser og indikatorer.

Del III omhandler udformningen og læsningen af det eksterne videnregnskab. Kapitel 7 behandler udarbejdelsen af det eksterne videnregnskab. Kapitlet foreslår en opbygning af regnskabsdokumentet og behandler de forskellige elementer, tal, tekst og illustrationer, som et videnregnskab indeholder. Da videnregnskaber er en ny kommunikationsform, er der endnu ingen konventionel praksis for – som ved det finansielle regnskab – hvordan man som ekstern læser skal læse og tolke et videnregnskab. I kapitel 8 introducerer vi derfor en model, der kan anvendes til at analysere og tolke videnregnskaber med udgangspunkt i dets indikatorer. Endelig illustreres i kapitel 9 denne bogs begrebsapparat – analyse, ekstern rapportering og læsning af videnregnskabet – ved hjælp af en case fra den danske IT-virksomhed Systematic Software Engineering A/S.

I bogens fjerde del er der formuleret brugsværdi, videnfortælling og ledelsesudfordringer for nogle af de virksomheder, der har deltaget i videnregnskabsprojektet. Desuden opsamles virksomhedernes erfaringer og oplevede effekter af at arbejde med videnregnskaber, og det illustreres, hvorledes virksomhederne har valgt at udforme deres videnregnskab.

Appendiks 1 beskriver i oversigtsform alle de deltagende virksomheder, deres motiv med videnregnskabet, den interne organisering af projektet samt de oplevede interne og eksterne effekter. Appendiks 2 bringer som inspiration en oversigt over en lang række indikatorer, der kan indgå i et videnregnskab. Appendiks 3 er en ordliste med begreber, man ofte støder på i arbejdet med videnledelse og videnregnskaber. I appendiks 4 er der indsat en serie overheads, der dels indeholder figurer fra bogen, dels er udvidet med andre slides, der kan være nyttige i arbejdet med videnregnskaber. Disse slides kan også downloades fra www.borsensforlag.dk.

Dele af bogens materiale har været publiceret i andre sammenhænge i danske og internationale tidsskrifter, heriblandt *Accounting, Organizations & Society*, *Australian Accounting Review*, *Ledelse & Erhvervsøkonomi*, *Revision & Regnskabsvæsen*, *Scandinavian Journal of Management, Accounting, Auditing and Accountability Journal*, *Journal of Intellectual Capital* samt *Økonomistyring & Informatik*.

Vi vil gerne rette en meget stor tak til Ingelise Larsen og Ruth Johansen, der har bidraget med korrekturlæsning af bogen, samt til Sara Helene Holst, Karina Skovvang Christensen, Mikkel Gadmar, Peter Gormsen, Flemming Meineche, Katrine Søndergaard, Jan T. Nielsen, Line Luk Weismann og Anne Busk Larsen for assistance i forbindelse med forskningsprojektet. Desuden tak til forlagsredaktør Erlend Thorvardarson samt Lise Nestelsø for godt samarbejde.

Århus og København, juni 2001

Per Nikolaj Bukh · Jan Mouritsen,
Mette Rosenkrands Johansen · Heine Thorsgaard Larsen